

وضعیت شیعیان کشمیر

فاطمه احمدی

وضعیت شیعیان کشمیر
چکیده
مقدمه
کشمیر
کشمیر از لحاظ جغرافیایی و آب و هوا
ادیان موجود در کشمیر
فرق مسلمانان
جمعیت مسلمانان کشمیر
پراکندگی جمعیت شیعیان
تاریخ ورود تشیع
سازمان روحانیت
تعلیم و تربیت
فرهنگ
سیاست
اقتصاد
تفرقه، مهمترین موضوع در کشمیر
گروه‌های شیعی
نتیجه‌گیری
فهرست منابع

چکیده

کشمیر نام منطقه‌ای میان هند و پاکستان است که نام آن همواره یادآور درگیری‌های مرزی میان هند و پاکستان بوده است. این منطقه جمعیتی قابل توجه از مسلمانان را در خود دارد، که شیعیان نیز درصدی از آنها را تشکیل می‌دهند. این نوشتار بر آن است تا با مطالعه برخی کتاب‌ها و نیز مصاحبه با طلاب کشمیری، گزارشی کوتاه از وضعیت شیعیان کشمیر ارائه دهد. بر اساس مهمترین یافته‌های این تحقیق، شیعیان کشمیری به لحاظ سطح سواد و دانش وضعیت نابسامانی داشته و اطلاعات آنها در حوزه معارف دین در سطح مطلوبی نیست، ضمن آنکه وجود فرقه‌های مختلف میان شیعیان یکی از عوامل مؤثر در این باره به شمار می‌آید.

مقدمه

از جمله نقاط ضعف برای پیروان هر دین و مذهبی ناآشنایی با احوال یکدیگر و بی‌خبری از رسم و رسوماتی است که در هر منطقه از جهان میان آنها وجود دارد؛ گاه این عامل تا بدانجا پیش می‌رود که اعمال دینی یک مذهب در نقاط مختلف جهان با یکدیگر نیز متفاوت می‌نماید. در سوی مقابل، آشنایی ایشان با یکدیگر در سراسر جهان می‌تواند موجب ارتباط با ایشان و ارتقای سطح علمی و معنوی و سرانجام اتحاد آنها با هم شود. امروزه شیعیان در سراسر جهان منتشر شده و در اغلب کشورهای جهان شیعیان حضور دارند. از جمله مناطق شیعه نشین در جهان، کشمیر می‌باشد. در این تحقیق برآنیم تا بدانیم وضعیت شیعیان کشمیر چگونه است. در این تحقیق افزون بر مطالعه برخی کتاب‌ها از مصاحبه با برخی طلاب کشمیری نیز استفاده شده است.

کشمیر

در برخی کتاب‌های لغوی از کشمیر یاد شده است. به عنوان نمونه، طریحی می‌نویسد: «قشمیر در نسخه‌های متعدد شهری از شهرهان هند است و امروزه بدان، کشمیر گفته می‌شود.»^۱
هم چنین در تاج العروس در مورد کشمیر آمده است:

^۱ . «(قشمیر) بالشین المعجمه بعد القاف فی نسخ متعدده مدینه من مدائن الهند و يقال لها الآن کشمیر» طریحی ، شیخ فخرالدین ، مجمع البحرین ، سید احمد حسینی ، مکتب نشر الثقافة الاسلامیه ، ج دوم ، ۱۴۰۸ ، ج ۳ ، ص ۵۰۷ .

«کشمیر بالفتح ناحیه متسعة من الهند مشتملة على القرى و قصبتها هو هذا البلاد ذكره المورخون و اطنبوا فى وصفه و تنسب إليها الثياب الجيدة (الكصير).»^۱

کشمیر از لحاظ جغرافیایی و آب و هوا

کشمیر در دامنه کوه های پربرف هیمالیا قرار دارد. مرغزارهای سرسبز، کشتزارهای زعفران، جنگل های انبوه، دریاچه های آرام، باغ های خوش آب و هوا، چنارهای باشکوه، چشمه سارها و آبشارهای خروشان همواره الهام بخش ادیبان و شاعران این سرزمین بوده است. به سبب زیبایی کشمیر، پادشاهان مغول آن را بهشت روی زمین خوانده اند. کوه هایی که گرداگرد این سرزمین چون حصاری کشیده شده اند، تقریباً از ۸ هزار تا ۱۷ هزار پا ارتفاع دارند.

قله های پوشیده از برف کوه ها، دره های زیبا و دریاچه های پرآب مناسب برای ماهیگیری همراه مکانهای تاریخی، مذهبی و معماری زیبای بناها، هر ساله هزاران جهانگرد را از نقاط مختلف دنیا به طرف خود جلب می کند.^۲

۱ . الزبیدی، محمد مرتضی ، تاج العروس من جواهر القاموس ، بیروت ، مكتبة الحياة ، بی تا، ج ۳، ص ۵۲۳.
۲ . سید ناصری، حمید رضا، کشمیر ، گذشته، حال ، آینده ، ذکر، تهران، چ اول، ۱۳۸۰ش ، ص ۲۱ .

کشمیر در قلب آسیا، شمال شبه قاره هند قرار دارد و از شمال و شرق با چین و از شمال غربی با افغانستان و از غرب با پاکستان و از جنوب با هند دارای مرز مشترک است و یک باریکه به نام *واخان* آن را از جمهوری تاجیکستان و ازبکستان جدا می سازد.^۱ در سال ۱۹۴۷ با اعلام آتش بس، این منطقه بین هند و پاکستان تقسیم شد. قسمت هند به عنوان ایالت جامو و کشمیر اداره می شود و پاکستان قسمت شمالی را به عنوان مناطق شمالی و بقیه قسمت غربی را به طور غیر مستقیم به نام (کشمیر آزاد) اداره می کند یک قسمت هم به نام *اکسای چین* چن تحت کنترل چین است. مساحت قسمت هند ۱۰۰/۵۶۹ کیلومتر مربع و جمعیت آن حدوداً ۶۹۹۱۷ نفر می باشد. مساحت کشمیر آزاد ۷۸۹۳۲ کیلومتر مربع و جمعیت آن حدوداً ۴۰۰۰۰ نفر می باشد. مساحت مناطق شمالی ۷۲۹۷۱ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۹۷۰۳۴۷ نفر می باشد. قسمت تحت کنترل چین یک پنجم کل کشمیر را تشکیل می دهد که جمعیت آن حدوداً دویست هزار نفر می باشد.

^۱ . کشمیری، ریان حسینی ، سایت آفتاب ، کشمیر بهشت زخم خورده ، به نقل از امت نیوز ، اسناد انقلاب اسلامی

مرکز قسمت هند سرینگر، مرکز کشمیر آزاد مظفرآباد و مرکز مناطق شمالی گیلگت می باشد.^۱

ادیان موجود در کشمیر

ادیان اسلام، مسیحیت، هندوئیسم، سیک، آتش پرستی و بودا در کشمیر پیروانی را دارند.^۲

فرق مسلمانان

مسلمانان موجود در کشمیر از اهل سنت و شیعه و وهابی ها می باشند، شیعیان خود از شیعه اسماعیلی و نوربخشی و صوفیه تشکیل شده اند. منظور از اهل سنت نیز اهل حدیث هستند.^۳

جمعیت مسلمانان کشمیر

مسلمانان در کشمیر دارای اکثریت حدود ۸۵ درصدی هستند. طبق آمارهایی که توسط سازمان های خصوصی شیعه و غیر شیعه انجام گرفته جمعیت شیعیان حدود ۱۸٪ جمعیت کل را تشکیل می دهند.^۴

پراکندگی جمعیت شیعیان

جمعیت کشمیر حدود ۱۵ میلیون نفر می باشد.

بر اساس یک برآورد محافظه کارانه در سراسر ایالت (تحت کنترل هند و پاکستان) در حدود یک و نیم میلیون شیعه زندگی می کنند و بر اساس یک برآورد تقریبی جمعیت شیعه در ایالت جامو و کشمیر تحت کنترل هند یک میلیون می باشد که ده درصد از کل جمعیت این ایالت را تشکیل می دهد.

بر اساس این برآورد شیعیان بیشتر در مناطق شمالی «گیلگت - بالتستن» حضور دارند که تحت کنترل پاکستان است. در حدود ۸۹ درصد جمعیت در «بالتستن» و ۶۰ درصد «گیلگت» را شیعیان تشکیل می دهند. این در شرایطی است که این مناطق که تحت کنترل پاکستان می باشند همواره با سیاست پراکندگی جمعیتی که از سوی اسلام آباد دنبال می شود مواجه بوده اند.

دولت های وقت پاکستان در واقع سعی کرده اند با تغییر ترکیب جمعیت مانع از تشکیل احزاب و گروه های سیاسی شیعه دارای منافع یکسان شوند.

^۱ . جعفری، سید ظهیر عباس، شیعیان در کشمیر، پایگاه علمی - پژوهشی انجمن علمی دانش پژوهان ادیان، مذاهب و شیعه شناسی . . www. Nayestan . com

^۲ . مصاحبه.

^۳ . عارفی، محمد اکرم، شیعیان پاکستان، شیعه شناسی، قم، ۱۳۸۵ش، ص ۱۲۲.

^۴ . جعفری، سید ظهیر عباس، همان .

در قسمت کشمیر تحت کنترل هند جامعه شیعه به طور خاص در سرینگر پایتخت تابستانی ایالت جامو و کشمیر تمرکز پیدا کرده اند. هم چنین باراملا، بادگم و بخش هایی از (بندی پور) و منطقه (لاداخ) محل زندگی جمعی از شیعیان است.

بر اساس شواهد، شیعیان در منطقه جنوبی کشمیر دیده نمی شوند و به طور واقعی در دره (چیناب) که از نظر تاریخی مورد هجوم مغول و افغان ها در طول قرن های ۱۶ تا ۱۸ بوده اند، حضور ندارند.^۱

تاریخ ورود تشیع

کشمیر آخرین نقطه ای بود که مسلمانان فتح کردند و سابقه تشیع در آنجا ۸۰۰ سال است. تشیع در کشمیر و منطقه /ودوکنهو توسط عالمان شیعی گسترش پیدا کرد.^۲

در دوران خلافت امویان و عباسیان ۱۲۵۸-۶۶۱ میلادی، شکنجه و آزار شیعیان شدت پیدا کرد و این مسأله باعث شد تا شیعیان برای نجات خویش مهاجرت از وطن را در پیش گیرند. کشمیر یکی از سرزمین هایی بود که مردم آن از مهاجران شیعی استقبال کردند.

اسلام به وسیله یکی از علمای بزرگ به نام «سید شرف الدین» معروف به «بلبل شاه» در کشمیر رسمیت یافت تشیع نیز با همت علمای بزرگی چون «سید علی همدانی» و «سید محمد مونی» و «سیدحسین رضوی قمی» و «ملا عالم انصاری» و خصوصاً زحمات فراوان «میر شمس الدین عراقی (اراکی)» به گسترش فراوانی رسید.^۳

مقبره سیدعلی همدانی

مقبره سید علی همدانی دست اهل سنت می باشد. مردم مناطقی از کشمیر که این افراد در آن جا سکنی گزیدند نام فامیل خویش را بر همین اساس برگزیده اند و لذا اسامی با نام فامیل همدانی، سمنانی، کاشانی، کرمانی، گیلانی، مازندرانی، شیرازی، اصفهانی، قزوینی و اراکی از اسامی مشهور در کشمیر می باشد.

مسأله جالب توجه این است که در میان شیعیان پناه آورده به کشمیر کمتر نام فردی با اصالت عرب دیده می شود و در واقع بیشتر شیعیان از ایران به این منطقه آمده اند.^۴

عشق و فداکاری نسبت به حضرت علی و اهل بیت (علیه السلام) در میان مسلمانان کشمیر، با ورود «سید محمود سبزواری» و طایفه سادات بیهقی به کشمیر تقویت شد. سلطان اسکندر از سلسله شاه میر، از آنان استقبال گرمی به عمل آورد. سادات بیهقی در دوران سلطنت سلطان زین العابدین (۱۴۲۰-۱۴۷۰ م) تسلط زیادی در امور اداری به دست آوردند.^۵ شیعیان کشمیر عمدتاً به اقوام چوهدری (گجر) سادات، سدهن و اعوان تعلق دارند و عده کمی نیز به اقوام دیگر مانند عباسی، مغول و غیره تعلق دارند.^۶

سازمان روحانیت

ظاهراً در کشمیر سازمان روحانیت مانند ایران است ولی در کشمیر از عنوان آیه الله استفاده نمی شود و تنها با عنوان حجة الاسلام از علمای خود یاد می کنند.^۷ با توجه به عقب ماندگی دینی کشمیر، نسل جدید مبلغان کارهای آغازین را برای حل همه مشکلات آن جا را شروع کرده

^۱ . پایگاه خبری تحلیلی صراط ، موفقیت سیاسی - اجتماعی شیعیان در کشمیر از گذشته تا به امروز . www.Seratnews . ir

^۲ . نشت وضعیت شیعه در هند ، ضرورت ها و بایسته ها . www . sih . ir
^۳ . متو، غلام محمد، کتاب شیعیان کشمیر، پاورقی کتاب .
^۴ . صراط، همان .

^۵ . اطهر رضوی، سید عباس، شیعه در هند ، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی ، قم ، ج اول ، ۱۳۷۶ش ، ج ۱ ، ص ۲۷۳ .

^۶ . عارفی، محمد اکرم، همان .
^۷ . مصاحبه .

اند.^۱ روحانیت بیشتر به تشکیل گروه و فرقه پرداخته است که در بخش آخر توضیح داده می شود.

تعلیم و تربیت

مدارس در کشمیر مدرن است و به وسیله اهل تسنن اداره می شود شیعیان فقط حوزه درس علمی دارند.^۲

بزرگ‌ترین مشکل جامعه شیعی کشمیر بی سوادی و جهالت است. هم در علوم دینی و هم در علوم تجربی، در زمینه تحصیلات آکادمیک تهدیدهای بسیار جدی متوجه شیعیان است، بین شیعیان سواد آموزی ۱۰-۱۵ درصد و بین دختران و زنان ۶-۵ درصد می باشد. شیعیان مدارس ابتدایی در حد کافی ندارند. اگر بچه ها را به مدارس دولتی بفرستند به خاطر پایین بودن سطح آموزشی بچه ها به جایی نمی رسند و اگر به مدارس مسیحی، وهابی و یا آفاخانی بفرستند بچه ها دینشان را از دست می دهند. شیعیان کالج و دانشگاه هم ندارند و کسانی نیستند که در المپیادهای انتخاب مدیران برنده شوند و در دستگاه های حکومتی نفوذ پیدا کنند تا توسط آن ها از مشکلات شیعیان کاسته شود. وهابیان در همه مناطق کشمیر مدارس مختلفی تأسیس می کنند و هم چنین دانشگاه بین المللی اسلامی آن ها در قلب کشمیر در حال تأسیس است.

دانش آموزان برای آموزش معارف دینی در بعضی از مناطق شمالی نزد وهابیان می روند و هم چنین در بسیاری از مناطق کشمیر آزاد بچه های شیعه نزد اهل سنت معارف ابتدایی دینی را یاد می گیرند اما در کشمیر هند سازمان «تنظیم المکاتب» (این مؤسسه در سال ۱۹۸۱ زیر نظر دانشمند بزرگ کشمیر حاج غلام‌علی گلزار به وجود آمد و تحت شعار «شمع روشن کردن بهتر از ماندن در تاریکی است» با دیگر اعضا این مؤسسه که بدون حقوق و داوطلبانه کار می‌کردند تمام توان خود را برای آموزش کودکان و نوجوانان ۱۲-۲۰ ساله گذاشت. وی در این راه موفق شد در اکثر روستاها و شهرهای کشمیر مدارس آموزشی دینی تأسیس کند. هم اکنون ده‌ها هزار کودک از مدارس این مؤسسه فارغ التحصیل شدند. این مؤسسه اکنون نیز در سراسر کشمیر بیش از ۳۰۰ مدرسه ابتدایی دینی در شهرها و روستاها دارد و بعضی از سازمان های دیگر در کل این منطقه مکتب‌خانه‌ها را راه اندازی کرده‌اند. این مکتب‌خانه‌ها فعال می باشند و خدمات ارزنده ای را ارائه نموده اند اما اختلاف بین گردانندگان این مکتب‌خانه‌ها، به‌روز نبودن مواد درسی و سیستماتیک نبودن روش تدریس از جمله مشکلات است.^۳

عوامل انحطاط علمی بین شیعیان کشمیر بدین ترتیب است :

الف) تلاش های دولت برای بی سواد نگه داشتن شیعیان؛

ب) عدم تشویق و چه بسا ممانعت علماء آنان از تحصیل علوم رایج؛

ج) فقر شدید؛

د) عدم فرهنگ دانش آموزی بین شیعیان؛

ه) کارکنی از کودکان؛

و) گروه‌بندی و فرقه‌پرستی؛

ز) اختلاف مذهبی با اهل سنت و نبودن امنیت در مدارس آنان می باشد.^۴

البته به تازگی پنج باب مدرسه علمیه پسرانه و دخترانه در آن تأسیس گردیده و حداقل نه تن از طلاب بومی در حوزه علمیه قم و حدود ۳۰ نفر در مدارس خود آن جا تحصیل می کنند.^۵ هم چنین دو حوزه برای پسران و دختران وجود دارد که به وسیله آقای مقصود رضوی اداره می شوند و دو حوزه نیز به وسیله آقای سید حسن موسوی. یک مدرسه تا دیپلم نیز وجود دارد که به اسم (باب العلم) به وسیله آقای سید حسن موسوی اداره می شود.^۶

بالاخره مهم‌ترین نکته در این زمینه این است که بی سوادی و جهالت بر جامعه شیعی کشمیر حاکم می باشد. مردم نسبت به اعتقادات و باورهای کلامی، فقهی و ... بی خبرند و اصلاً هم

۱. جعفری، سید ظهیر عباس، همان .

۲. مصاحبه .

۳. جعفری، سید ظهیر عباس، همان .

۴. کشمیری، ریان حسینی، همان .

۵. عارفی، محمد اکرم، همان .

۶. مصاحبه .

سعی نمی کنند که چیزی یاد بگیرند و یا آموزش ببینند، آن ها فقط در امور مادی مانند شیک کردن خانه ها، جهاز عروسی و بدعت ها پیشرفت خوبی داشته اند.^۱

فرهنگ

اعیاد و جشن ها شیعی در کشمیر مانند ایران است: عید غدیر، عید فطر، عیدالأضحی، عید غدیر، ولادت ائمه، نوروز و... مراسم ازدواج و مرگ نیز مشابه ایرانیان است با این تفاوت که بعد از مرگ روز چهارم مراسم ختم می گیرند ولی ایرانیان روز هفتم مراسم ختم می گیرند. غذاها در کشمیر بسیار ساده است به طوری که حتی پلو را هم بدون روغن می پزند.

لباس آنان ساده و کاملاً پوشیده است. (نه مثل هندی ها)

عزاداری برای امام حسین (علیه السلام) به تناسب جمعیت بیش از تمام دیگر ملت ها است و پول زیادی خرج می کنند. اما این مجالس خیلی به معلومات دینی شیعیان اضافه نمی کند علاوه بر آن چون این مجالس از صبح تا بعد از ظهر ادامه پیدا می کنند فقط مرثیه خوانده می شود و در آخر یک سخنرانی مختصر از طرف رئیس فرقه ایراد می گردد. افزون بر این، اغلب این مرثیه ها شامل مطالب نادرست و غیر واقع می باشند که نیاز به اصلاحات جدی دارد.^۲

سیاست

کشمیر برای سیاستمداران هند و پاکستان موتور محرکه سیاسی است. مسأله مورد نزاعی که شصت سال است امنیت هند و پاکستان هر دو را تهدید می کند. پاکستان بنیان گذار نهضت

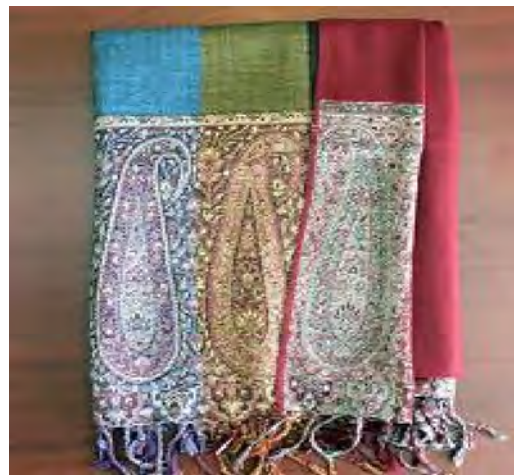
^۱ . مصاحبه.

^۲ . کشمیری، ریان حسینی، همان .

مسلحانه آزادی خواه کشمیر است و هند می خواهد این سرکشی را به وسیله نظامیان خودش سرکوب کند در این میان مردم این منطقه بزرگترین ضربه ها را تحمل می کنند. شیعیان هم به تناسب جمعیت خود از لحاظ مالی و جانی آسیب می بینند. در حال حاضر شیعیان نقش قابل توجهی در این معرکه سیاسی ندارند، هر چند در هر حزب و جناح سیاسی مشهودند. در مجموع حدود ۷۰٪ جمعیت شیعیان حامی آزادی از هند هستند. در این میان گروه های مسلح تندروی وهابیان هم تهدید جدی برای شیعیان تاکنون هستند و شیعیان چاره ای برای حل این مسأله نیندیشیده اند. خلاصه این که شیعیان شخصیت هایی سیاسی هم که دارند حامی تفکرات متعدد سیاسی هستند و وحدت و انسجام لازم را در این زمینه ندارند و در نتیجه نقش سیاسی شیعیان محدود به مناطقشان است و در کل نقش قابل توجهی ندارد.^۱ (به عنوان یک حزب) البته حضور شیعیان در دولت و سیاست با توجه به میزان جمعیت آنان نسبتاً قابل قبول است. سید غلامرضا نقوی عضو (شورای کشمیر) و سید کفایت حسین عضو (شورای شورتنی اسلامی) «اسلامی قطریاتی کنسول» و «سید محمود حسین بخاری» از فعالان سیاسی عضو حرکت (نهضت) جعفریه هستند.^۲

اقتصاد

از میان تمام فرقه ها و مذاهب در کشمیر، شیعیان از وضعیت مالی و اقتصادی بدتری برخوردارند. هم اکنون ۲۵ درصد شیعیان زیر خط فقر زندگی می کنند و کمترین امکانات و وسایل را برای بهبود و بالابردن این وضعیت دارند.^۳ اقتصاد شیعیان کشمیر از طریق کشاورزی، باغداری، دامداری، کار در خارج از کشور، کار در اداره های دولتی، تجارت و قالی بافی تأمین می شود.^۴ بیشتر پیروان اهل بیت در کشمیر در گذشته به صنایع دستی و کشاورزی وابسته بودند، ولی نسل کنونی به این صنایع علاقه ای ندارند؛ از این رو، از کارهای هنری و سنتی بی بهره ماندند و در نتیجه این منبع قوی اقتصادی به دست دیگران رسیده و لطمه سنگینی به اقتصاد شیعیان کشمیر وارد نموده است.

شال کشمیری

عوامل عقب ماندگی اقتصادی شیعیان را می توان این گونه نام برد :

- (۱) بی سوادی؛
- (۲) دیدگاه تبعیضی دولت؛
- (۳) نبود کار؛
- (۴) عدم آشنایی و نبود برنامه ریزی برای سرمایه گذاری.

شیعیان کشمیر در حال حاضر از تمام فرقه ها و مذاهب موجود در کشمیر در تمام زمینه ها عقب مانده تر هستند.

۱ . جعفری، سید ظهیر عباس، همان .
 ۲ . عارفی، محمداکرم، همان.
 ۳ . کشمیری، ریان حسینی، همان.
 ۴ . جعفری، سید ظهیر عباس، همان.

در بین شیعیان کارکنشی از کودکان هم چون قالی بافی اعم از دختر و پسر معمول و معروف است. در اداره های دولتی (مرکزی و ایالتی) اشتغال شیعیان بیشتر از دو درصد نیست در حالی که حداقل ۱۵ درصد جمعیت را تشکیل می دهند.^۱

تفرقه، مهم‌ترین موضوع در کشمیر

علت اصلی عقب‌ماندگی شیعیان در کشمیر تفرقه و گروه بندی آنان می باشد. به یقین می توان گفت شیعیان کشمیر رئیس خود را بیش از یک مرجع تقلید دوست دارند. تا مدتی قبل اگر یک روحانی و فارغ التحصیل از حوزه علمیه قم و نجف به یکی از این گروه ها مرتبط نمی‌بود نمی‌توانست در جامعه خدمات دینی بکند، گر چه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران این گروه بندی تا حدی کم شده است اما هنوز در سطح بالایی وجود دارد.

عوامل اختلاف بین شیعیان:

- (۱) ترس از بین رفتن امتیازات شخصی؛
- (۲) توطئه دولت و حکومت؛
- (۳) کمک مالی بدون تحقیق و بررسی جمهوری اسلامی ایران و مؤسسه نجفی هاوس بمبئی به اغلب این گروه ها؛
- (۴) منافع شخصی بعضی از بزرگان؛
- (۵) عدم آگاهی از اهمیت اتحاد و وحدت؛
- (۶) تقلید کورکورانه از رؤسای گروه؛
- (۷) عدم اتحاد بین علماء غیر وابسته به گروه های مذکور؛
- (۸) جهالت و بی سوادی بیش از حد؛
- (۹) حزب بازی و گروه بندی کوچک توسط علماء غیر وابسته.

گروه‌های شیعی

اما شیعیان کشمیر در حالی که همه آنان شیعه امامیه هستند حداقل در چهار گروه متفرق هستند:

- (۱) گروه مصطفوی، حامیان آقای سیدمصطفی و الآن فرزندش آقای سید حسن موسوی رئیس و رهبر این گروه هستند.
- (۲) گروه محمدی، حامیان آقای سید محمد فضل الله موسوی.
- (۳) گروه افتخاری، حامیان آقای مولوی افتخار حسین انصاری.
- (۴) گروه عباسی حامیان آقای محمد عباس انصاری.

در اصطلاح دو گروه اول را فرقه جدید و دو گروه آخر را فرقه قدیم می گویند.

رئیس هر گروه روحانی وابسته به دو خانواده معروف موسوی‌ها و انصاری‌ها است. این فرقه‌بندی بین شیعیان کشمیر به قدری شدید است که بعضی اوقات طرفداران یک گروه با گروه دیگر ازدواج نمی کنند و گاهی اتفاق افتاده است که اگر کسی دختری از فرقه دیگری گرفته بود زمانی که بین حامیان آنان اختلافی می افتاد او در حالی که آن زن، همسر اوست، او را طلاق می دهد. تاکنون صدها مورد درگیری بین هواداران این فرقه ها به وجود آمده است که در بعضی از روستاها این درگیری تا حد قتل ادامه پیدا کرده است.

بین رؤسای گروه ها معمول است که اگر رهبر یک گروه از کسی یا چیزی حمایت کند حتماً رهبر گروه دیگر مخالف آن عمل می کند. مثلاً قمه زنی و حکم رهبر معظم انقلاب اسلامی یک مسأله کوچک بود که با یک سخنرانی رهبر گروه تمام شیعیان آن را ترک می کردند اما چون رهبران دو گروه زودتر از دو گروه دیگر از آن حمایت کردند دو گروه دیگر به مخالفت آن برخاستند که بیش از گذشته باعث اختلاف و درگیری میان شیعیان شد.

همین طور درباره رؤیت هلال که هر سال بین شیعیان اختلاف است در نتیجه هر سال شیعیان به جای یک عید دو الی سه عید اعلام می کنند.

نکته قابل توجه این است شیعیان کشمیر همزیستی مسالمت‌آمیزی با دیگر ادیان و مذاهب به ویژه با اهل سنت دارند و هیچ نوع اختلافی و درگیری با ادیان و مذاهب دیگر ندارند و مثل دو برادر در کنار هم زندگی می کنند.^۲

در دره کشمیر، طلاب آن منطقه گروه‌هایشان را کنار گذاشته تشکلی به نام «مجمع اسلامی کشمیر» را تشکیل داده‌اند که در راستای از بین بردن فرهنگ حزب‌گرایی حرکت می‌کند.^۳

^۱ . کشمیری، ریان حسینی ، همان.

^۲ . کشمیری، ریان حسینی، همان.

^۳ . جعفری، سید ظهیر عباس، همان .

نتیجه‌گیری

نتایج این تحقیق عبارت‌اند از:

۱. کشمیر منطقه‌ای زیبا و سرسبز در قلب آسیا، شمال شبه قاره هند قرار دارد و با کشورهای چین، افغانستان، پاکستان و هند دارای مرز مشترک است.
۲. ادیان اسلام، مسیحیت، هندوئیسم، سیک، آتش پرستی و بودا در کشمیر رایج بوده که در میان مسلمانان ۸۵ درصد این جمعیت را تشکیل داده و شیعیان نیز هجده میلیون تن می‌باشند.
۳. بزرگ‌ترین مشکل جامعه شیعی کشمیر بی سوادی و جهالت است. هم در علوم دینی و هم در علوم تجربی، در زمینه تحصیلات آکادمیک تهدیدهای بسیار جدی متوجه شیعیان است، بین شیعیان سواد آموزی ۱۰-۱۵ درصد و بین دختران و زنان ۶-۵ درصد می‌باشد.
۴. از میان تمام فرقه‌ها و مذاهب در کشمیر، شیعیان از وضعیت مالی و اقتصادی بدتری برخوردارند. هم اکنون ۲۵ درصد شیعیان زیر خط فقر زندگی می‌کنند.
۵. علت اصلی عقب‌ماندگی شیعیان در کشمیر تفرقه و گروه بندی آنان می‌باشد.

انجمن شیعیان

۶. کشمیر

فخر المساجد کشمیر

مسجد جامع

فهرست منابع

۱. اطهر رضوی ، سید عباس ، شیعه در هند ، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی ، قم ، چ اول ، ۱۳۷۶ .
۲. الزبیدی ، محمد مرتضی ، تاج العروس من جواهر القاموس ، بیروت ، مكتبة الحياة ، بی تا .
۳. طریحی ، شیخ فخر الدین ، مجمع البحرين ، سید احمد حسینی ، مكتبة النشر الثقافة الاسلامیه ، چ دوم ، ۱۴۰۸ .
۴. عارفی ، محمداکرم ، شیعیان پاکستان ، شیعه شناسی ، قم ، ۱۳۸۵ شیعه .
۵. سیدناصری ، حمیدرضا ، کشمیر (گذشته ، حال ، آینده) ، ذکر ، تهران ، ۱۳۸۰ ش.
۶. جعفری ، سید ظهیر عباس ، گزارشی از تشیع در کشمیر، پایگاه علمی- پژوهشی انجمن علمی دانش پژوهان ادیان ، مذاهب و شیعه شناسی www.nayestan.com
۷. کشمیری ، ریان حسین، کشمیر بهشت زخم خورده ، سایت آفتاب به نقل از امت نیوز مرکز اسناد انقلاب اسلامی
۸. متو، غلام محمد ، کتاب (شیعیان کشمیر) پاتوق کتاب www.bookroom.ir
۹. پایگاه خبری تحلیلی صراط ، موقعیت سیاسی - اجتماعی شیعیان در کشمیر از گذشته تا به امروز www.seratnews.ir
۱۰. نشست وضعیت شیعه در هند ، ضرورت ها و بایسته ها. www.sih.ir
۱۱. مصاحبه